

Цитування:

Степурко В. І. «Варіації на шведську тему» Мирослава Скорика як історичний і психологічний нарратив. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2020. № 4. С. 145-148.

Stepurko V. (2020). "Variations on the Swedish theme" by Miroslav Skoryk as a historical and psychological narrative. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 4, 145-148 [in Ukrainian].

Степурко Віктор Іванович,
композитор,
заслужений діяч мистецтв України,
лауреат Національної премії
імені Тараса Шевченка,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри академічного і естрадного
вокалу та звукорежисури
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2648-4766>
viktorstepurko@gmail.com

**«ВАРІАЦІЇ НА ШВЕДСЬКУ ТЕМУ» МИРОСЛАВА СКОРИКА
ЯК ІСТОРИЧНИЙ І ПСИХОЛОГІЧНИЙ НАРАТИВ**

Мета роботи. Розглянуто твір сучасного українського композитора Мирослава Скорика «Варіації на шведську тему» для фортепіано та оркестру струнних інструментів, під кутом зору історичного і психологічного нарративу. **Методологія дослідження** полягає у розгляді музичного твору як такого, що у рамках співвідношення історично-реального й психологічно-уявного висловлює специфіку естетики постмодернізму. **Наукова новизна.** Встановлено, що з використанням давнього фольклору, на основі постмодерністської налаштованості, через призму власного психологічного нарративу автором висловлюється історичне знання. **Висновки.** У творі виявлено різноспрямованість стильових ознак як комбінацій різних рівнів сприйняття, охарактеризовано спільні й відмінні риси стильового розмаїття, використаного композитором для висловлення власного нарративного концепту.

Ключові слова: нарратив, естетика постмодернізму, стильове розмаїття, концепт.

Stepurko Victor, composer, Honored Artist of Ukraine, winner of the Taras Shevchenko National Prize, Ph.D. candidate, associate professor, Professor of Academic and Variety Vocal and Sound Directing The National Academy of Leadership in Culture and the Arts

“Variations on the Swedish theme” by Miroslav Skoryk as a historical and psychological narrative

The purpose of the article deals with the work of contemporary Ukrainian composer Miroslav Skoryk “Variations on the Swedish theme” for piano and orchestra of stringed instruments, from the perspective of the historical and psychological narrative. **The methodology** of the study is to consider the musical work as such, which, in the context of the correlation of historically real and psychologically imaginary, expresses the specific aesthetics of postmodernism. **Scientific novelty.** It is established that using ancient folklore, on the basis of postmodernist disposition, the author expresses historical knowledge through the lens of his own psychological narrative. **Conclusions.** The work reveals the diversity of stylistic features as combinations of different levels of perception, describes the common and distinctive features of the style diversity used by the composer to express his own narrative concept.

Key words: narrative, postmodern aesthetics, style diversity, concept.

Актуальність теми дослідження. Сприймання себе творчою особистістю в соціальному середовищі відбувається шляхом формування нарративів, які є висловленням власної позиції автора. Креативність висловлених ідей, що з покоління до покоління фіксуються у пам'яті особистості, підлягає постійному оновленню і висловлюється в якості нарративного концепту творчого “Я” композитора, що постулює себе світові.

Аналіз досліджень і публікацій. Нарративістська теорія історії та психології

розроблена низкою провідних вітчизняних та закордонних науковців, таких як К. Гемпель, А. Данто, П. Оппенгейм, Ч. Тейлор, Н. Чепелева тощо. Увага дослідників зосереджується на триєдиному зв'язку мови, комунікації та соціальної складової. Вказані науковці фокусуються не лише на проблемі повідомлення, у якому є логічний виклад події, але й на проблемі особистісного психологічного сприйняття в умовах певного стану соціуму. Це питання розглядається ними не лише з точки зору наукової теорії, але й

нарративної терапії, тобто, впливу на суб'єкт сприйняття.

Мета роботи. Розгляд композиторської творчості, у контексті постмодерної теорії історичного та психологічного нарративу, спроба розглянути музичний твір як спосіб систематизації індивідом історичного досвіду на основі психологічного нарративу.

Виклад основного матеріалу. Твір М. Скорика «Варіації на шведську тему» висловлює суб'єктивне вирішення проблеми зв'язку між авторським текстом й історичною реальністю минулого, закладеною у темі варіацій на старовинну шведську мелодію пісні, несе в собі інтерпретативний характер суб'єктивно-діяльнісного психологічного нарративу.

Старовинна шведська пісня анонімного автора за змістом є прикладом “мандрівних” роздумів про рідну землю, її холодний кліматичний ландшафт і можливість зігрітися у дорозі, лише дякуючи “теплій” пісні і спогадам про колишні щасливі спілкування. Однак, спрямованість мандрівника у фургоні, що «їде до тепла», можна розглядати як нарратив, характерний для розповідної форми кожної культури, це – бажання щастя як ідеалу опису.

Термін “нарратив” не співпадає з поняттям хронологічної послідовності дії, а лише висловлює людське ставлення до оповідної історії, що формується на основі усвідомлення певної ідеї або творчого концепту. Так, композитор М. Скорик у своєму прочитанні тематики народної пісні, після викладу основної теми у стилі бахівського хоралу одразу вводить динамічний нарратив емоційного “розкручування”, що на кульмінації цього фрагменту завершується у партії фортепіано піднесеним сплеском основної теми варіацій, в традиціях висловлення особистісних романтичних почуттів. Наступна варіація будується на притишеному звучанні “лагідної” танцювальної барокової стилістики і за раптовістю стилістичної зміни викликає стан дещо настороженого очікування, що у третій варіації і справджується проявом агресивної сутності зла.

Такий колажний прийом стилістично-жанрових контрастів нагадує композиційну драматургію Партити № 5 М. Скорика для фортепіано, в якій дивне співставлення далеких за часовим (епохальним) та емоційним виміром стилів створює своєрідну ситуацію, яку можна трактувати як стан внутрішньої інтелектуальної напруги особистості, що

“застрягає” у між жанрових тенетах. Однак, у даному випадку особистість у лінійному часі історичних подій зіштовхується із зовнішніми трагедійними впливами, що і породжують внутрішній психологічний дискомфорт.

На думку вчених, взаємодія людини зі світом формує певні патерни її поведінки, що висловлюється у формі, яка не завжди може бути логічно поясненою. Тим не менше, людина не може існувати без спілкування, вона є носієм культурної та історичної спадщини свого народу і цей фактор спрацьовує у тому напрямку, що для діалогу людей у часі й епохальному вимірі постає необхідність вияснення нарративної сутності історичних подій і психологічної реакції на них.

«Варіації на шведську тему» композитора М. Скорика, що сформував специфічну форму сприйняття соціального досвіду на основі старовинної шведської народної пісні, є яскравим прикладом всеохоплюючої спроби висловити дискурсивну реальність через особистісне світовідчуття, власний нарратив. Адже, якщо уявити довгий шлях від образу мандрівника у фургоні, що «їде до тепла», до авторських роздумів і переживань з цього приводу притаманних кожному, то історичний проміжок може видатися не таким вже і довгим, а етнічний ґрунт не таким вже й значимим. Важливим залишається лише спільний холодний політичний “ландшафт”, у якому доводиться особистості зігріватися лише “теплою піснею”.

Згадаємо принагідно, що історичні перипетії контактів України й Швеції переплітаються ще з давніх часів Івана Мазепи і Карла XII. Відомо, що цей переломний час став трагічним водорозділом існування вільної козацької держави і її залежності від інших імперій світу. І хоча контекст пісні, на основі якої формується історичний і психологічний нарратив твору М. Скорика не зачіпає жодних політичних мотивів, однак, дисонуючі кластери та політональні прийоми, що їх використовує композитор, свідчать про зображальність зла, якими є для кожної пересічної людської особистості політичні й військові події історичної реальності.

Тож, історичне знання тут висловлюється через суб'єктивні відчуття окремо взятої особистості, що не дає можливості обґрунтувати його за допомогою усталених схем фактичного викладення історичного процесу. А зважаючи на постмодерністську налаштованість сучасного мистецтва, в ньому передує думка про те, що історичну правду

можна відчутти не в історичних працях, а у давньому фольклорі, мистецтві та літературі, що власне і привернуло увагу композитора у даному напрямку.

Ставлення М. Скорика до історії, висловленої у шведській народній пісні, не можна відривати також і від його власних почуттів, родинної трагедії переселення з рідного Львова до Сибіру з початком окупації сталінським режимом і багаторічних мрій про «поїздку до тепла» на рідну Україну. Саме тому, у третій варіації після бравурного зачину у скрипок з'являється дисонуючий кластерний прийом у фортепіано, що нагадує маршові кроки кованих чобіт о бруківку. Тут розгортається найбільша подієвість у тривимірному просторі: «бравурність» скрипок і «кроки кованих чобіт» породжують руйнацію і відчуття особистісного болю й тривожних людських переживань.

Відомо, що наратив висловлює певне світоглядне розуміння й вибудовує картину причинної залежності, що засновується на ціннісно-сміслових засадах. Тож, сягаючи фундаментальних основ історії буття, є можливість використовувати різні наративні моделі й найважливішою серед них є аксіологічна, бо звертається до особистісного «людського в людині», його ідеалів.

Особистісне ставлення композитора М. Скорика до «людського в людині» висловлюється вже в аранжуванні мелодії старовинної шведської пісні у стилі бахівського хоралу, що потім у процесі варіювання отримує й інші стилістичні забарвлення: пафосного романтичного сплеску, лагідної дитячої наївності, притишеного музичного образу, що формує відчуття тривоги, страждання і вибудовує психологічний наратив окремо взятої людської особистості, яка не просто «іде до тепла», а напружено очікує, чи крадеться або проривається до своєї мрії, витримуючи нищівні удари долі.

З іншого боку, у творі М. Скорика «Варіації на шведську тему» є присутньою характерна для постмодерністської моделі наративу деталь, що висловлюється у своєрідному формуванні образу зла, коли не можна відчутти його жанрової або стильової основи. Він несе у собі фактурні обриси мінливості, що в образно-психологічному сенсі могло бути трактованим як «завивання віхоли», «руйнівна стихія», «удари грому» тощо, але зважаючи на історичний контекст, як було зазначено вище, висловлює сутність соціально-політичного зла.

Зважаючи на полістилістичний прийом, що його використовує композитор у творі, можна було б очікувати висловлення цієї образної сфери у більш романтичному вимірі, однак, автор обирає жорстку дисонантність, характерну для музики ХХ століття, що і наводить на думку про історично-психологічні паралелі авторського наративного концепту як узагальнюючого образу інфернального зла.

Наукова новизна. Вперше розглянуто музичний твір, у контексті формування історичного і психологічного наративу, Встановлено, що з використанням давнього фольклору, на основі постмодерністської налаштованості, через призму власного психологічного наративу автором висловлюється історичне знання.

Висновки. Розглянувши наративну спрямованість жанрово-стильових алюзій, що їх у своєму творі використовує М. Скорик, можна дійти кількох висновків:

1. Зважаючи на народні основи бахівської хоральності, аранжування старовинної шведської пісні у такому стилі висловлює сакральну сутність художньої образності авторського наративу музичної теми.

2. Пафосний сплеск у заключному проведенні теми першої варіації у партії фортепіано можна трактувати як ідею загально-патріотичного наративу, українського у тому числі.

3. «Лагідний» танцювальний бароковий контент другої варіації висловлює сутність нарації дитячого світогляду, відчуття радості буття.

4. Наратив зла, що у першій варіації викликав здебільшого асоціативні образи природних феноменів «віхоли» та «заметілі», в третій варіації набирає обрисів соціальної спрямованості: маршової бравурності, гуркоту кованих чобіт о бруківку, загальної руйнації та появи образу страждання у заключній фразі партії фортепіано.

5. Процесуальність четвертої варіації продовжує ідею протиставлення образів зла і «людського в людині».

6. П'ята варіація, за рахунок помірного темпу, тихого звучання та наповненості інтонаціями зітхань і тональної мінливості є квінтесенцією висловлення людських переживань і роздумів. У авторському ставленні до події, в цій варіації на кульмінації з'являється наратив вселенської трагедії.

7. Шоста варіація висловлює сутність емоційно-психологічної розбурханості, що на кульмінації досягає найбільшого динамічного й дисонантного рівня. Заключна кульмінаційна

фраз у струнних підводить страдницький підсумок всього композиційного розвитку, а фактурні елементи «булькання» на останній ноті мелодії та останній кластер у фортепіано свідчать про «потопання» всіляких надій і затвердження влади зла. Такий наратив, можна пов'язати з мистецьким напрямком італійського веризму XVII століття, у якому автори прагнули показати життя таким, яким воно є насправді.

Тож, сутність творчого концепту, під кутом зору історичного і психологічного наративу у «Варіаціях на шведську тему» М. Скорика висловлюється у формі, що не сповідує логічний виклад події, але концентрується на проблемі особистісного психологічного сприйняття з огляду на умови авторського розуміння певного стану соціуму. Наратив «людського в людині» має історичний (жанрово-стильовий) і психологічний контексти, а зло лише психологічний. У цьому сенсі, можна висловити думку про те, що поняття «зло» має містичний, поза історичний контекст.

Література

1. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы. Вопросы философии. 2000. № 3. С. 29-42.
2. Gergen K. J. (1999). An Invitation to Social Construction. – London, 90-110.
3. Sarbin T. R. (1986). Narratology as a root metaphor in psychology. Narrative psychology: The stories nature of human conduct, 3-21.
4. Wortham, S. (2001). Narratives in action. A strategy for research and analysis. Teachers College Press, 274 p.

5. Починок І. Наратив і проблема науковості історичного пізнання (стаття перша). Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Випуск 534-535. Філософія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. С. 28-31.

6. Ширяєва Т. М. Наративна психологія: теорія та практика. Наукові записки. Національний університет "Острозька академія". Психологія і педагогіка. 2013. Вип. 22. С. 213-216. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp>. 2013. 22. 47.

References

1. Brokmeyer J., Harre R. (2000). Narrative: problems and promises of one an alternative paradigm. Questions of philosophy, 3, 29-42 pp. [in Russian].
2. Gergen K. J. (1999). An Invitation to Social Construction. London, 90-110.
3. Sarbin T. R. (1986). Narratology as a root metaphor in psychology. Narrative psychology: The stories of the nature of human conduct, 3-21 pp..
4. Wortham, S. (2001). Narratives in action. A strategy for research and analysis. Teachers College Press. 274 p.
5. Pochynok I. (2010). Narrative and the problem of scientific knowledge of historical knowledge (article one). Chernivtsi University Scientific Bulletin: Collection of Scientific Papers. Issue 534-535. Philosophy. Chernivtsi: Chernivtsi Nat. Univ., 28-31 pp. [in Ukraine].
6. Shiryayeva T. M. (2013). Narrative psychology: theory and practice. Proceedings. Ostroh Academy National University. Psychology and pedagogy, 22, 213-216. Access mode: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp>, 22, 47 p. [in Ukraine].

*Стаття надійшла до редакції 15.06.2020
Отримано після доопрацювання 21.07.2020
Прийнято до друку 24.07.2020*